

Lærervejledning: Samtidskunst, medborgerskab og hverdag

Joachim Koester: Day for Night, Christiania. 1996.

Forløb: Samtidskunst, medborgerskab og hverdag

Målgruppe: Gymnasiet og HF

Fag: Dansk, billedkunst

Indledning

I materialet her kan du hente inspiration til arbejdet med samtidskunst. Materialet kan bruges i undervisningen i dansk og billedkunst eller inddrages i et tværfagligt projektarbejde og/eller elevernes selvstændige eksamensprojekt. Materialet tager udgangspunkt i undervisningsforløbet *Samtidskunst, medborgerskab og hverdag* på Sorø Kunstmuseum og indeholder elevopgaver samt forslag til aktiviteter. Det er struktureret ud fra et før, under og efter museumsbesøget, men opgaverne til efter bearbejdning af museumsbesøget kan også bruges i forbindelse med forberedelsen alt efter klassens dagsorden.

Struktur

- 1) Undervisningsforløbet *Samtidskunstens udtryk* introduceres i klassen af underviseren.
- 2) På museet modtages klassen af museets kunstformidler, der gennem dialogbaserede øvelser går i dybden med samtidskunstens forskellige medier, temaer og udtryksformer.
- 3) Evt. værkstedsarbejde.
- 4) Besøget på museet efterbehandles hjemme i klassen.

FØR – forberedelse på skolen

Introduktion

- Introducer forløbet ved at brainstorme på SAMTIDSKUNST.
- Hvad er samtidskunst? Hvem producerer den? Hvilke medier og materialer benytter den sig af? Hvordan adskiller samtidskunsten sig fra gamle dage?

Mindmaps

- Eleverne skal i små grupper lave et mindmap, hvor de forsøger at indkredse, hvad samtidskunsten er.
- De skal komme ind på følgende: Hvilke *temaer* optager samtidskunsten/samtidskunstneren? Hvilke *materialer* og *medier* finder du i samtidskunsten (fx maleri, foto, installation, performance, lydkunst, duftkunst etc.), hvilke *fagområder* kommer samtidskunsten i berøring med? (fx journalistik, naturvidenskab, kemi, zoologi, botanik etc.) og hvilke *arbejdsformer* og *strategier* benytter samtidskunsten sig af? (fx projektorienteret, intervention, interaktion, dokumentarisk etc.) Hvor henter samtidskunstneren sin inspiration?
- Hæng de færdige mindmaps op i klassen og lad de enkelte grupper fremlægge for hinanden.
- I kan arbejde videre med jeres mindmaps efter forløbet og diskutere hvilken ny viden, I har taget med jer fra museet.

Samtidskunstens medier og udtryksformer – digitalt research

- Eleverne skal nu arbejde med de forskellige æstetiske udtryksformer.
- Hver gruppe skal lave et lille oplæg med udgangspunkt i en af samtidskunstens udtryksformer, fx: lydkunst, fotografi, video, performance, installation, readymade, skulptur.

Samtidskunst på nettet

- Lad eleverne bruge internettet til at undersøge forskellige udstillinger og udtryksformer.
- Et godt sted at starte er: www.samtidskunstogvisuelkultur.dk
- Eleverne skal på egen hånd undersøge, hvad der karakteriserer den pågældende udtryksform og indkredse, om den er særligt velegnet til at udtrykke specifikke emner. Det kan fx være et kunstfotografi, der arbejder med den dokumentariske metode, et videoværk, der arbejder med et fragmenteret tids- og handlingsforløb etc.
- Eleverne skal vælge et samtidskunstværk, der udtrykker sig gennem det pågældende medie. Værket fremlægges for de andre i klassen, og eleverne gør rede for mediets udtryks- og meningsbærende muligheder samt forholdet mellem udtryksform og indhold.

Fotoopgave: Fotografi og tid

Formål:

- At eleverne arbejder praktisk og kreativt med relationen mellem det fotografiske medie og begrebet tid. Gennem deres egne produktioner og fremlæggelser skal de nå frem til

forskellige perspektiver på forholdet mellem et givent medie og dets udtryks- og meningsbærende muligheder.

Udførelse:

- Inddel klassen i små grupper.
- Grupperne diskuterer indledningsvist, hvorfor fotografiet er et særligt oplagt medie, når det handler om at skildre tid. Hjælpspørgsmål: Hvad sker der, når man tager et billede? Hvordan fremstår fortiden i fotografiet? Kan fotografiet bringe os tilbage i tiden?
- Hver gruppe skal tage et billede, der tager afsæt i en konceptuel idé, der omhandler begrebet tid. Eksempler: man kan f.eks. standse noget, der er i bevægelse, vise en forandring over tid, arbejde med forholdet mellem nutid og fortid, fotografere fart, evighed eller langsomhed.
- Print fotografierne og find en overskrift. Fremlæggelse på klassen, hvor grupperne kommer ind på de teoretiske refleksioner, der ledsager deres produkt.

Perspektivering:

- Man kan perspektivere til eksempler fra kunsthistorien, der har arbejdet med tid og tidslighed. Et eksempel er Paul Cézanne og kubismen, hvor kunsten frigøres fra tidligere tiders opfattelser af tid, rum og perspektiv. De arbejder med et multiperspektiv eller en 'flertidighed', idet motivet gengives fra flere vinkler på samme tid. I kan også undersøge, hvordan futuristiske kunstnere som Giacomo Balla arbejder med at skildre fart, bevægelse og dermed udvikling i tid. Tal om forskelle og lighedspunkter mellem fotografi og maleri ift. tid.

Giacoma Balla: *Dynamims of a Dog on a Leash*, 1912.

Opsamling

- Lav en fælles opsamling på elevernes mindmaps og gruppearbejder.
- Præsenter afslutningsvis Sorø Kunstmuseum og fortæl, at I her vil arbejde videre med samtidskunsten gennem udvalgte kunstværker. Vis evt. eksempler på kunstværker. (Se

senere i lærervejledningen)

Elevspørgsmål: Din samtid!

- Hvilke temaer og begivenheder optager dig i din hverdag? Tror du, kunstneren er optaget af det samme?
- Er det kunstnerens opgave at deltage i samfundsrelevante spørgsmål?
- Hvordan kan kunsten formidle nye, alternative og anderledes vinkler/perspektiver på den tid, vi lever i?

Kort om Sorø Kunstmuseum

Sorø Kunstmuseum åbner i 1943 på initiativ af Sorø Samfund. Museet har til huse i en fredet ejendom, opført i 1832 som bolig for godsforvalteren ved Sorø Akademi. I 2011 udvides museet med en ny tilbygning, tegnet af Lundgaard & Tranberg Arkitekter. Tilbygningen er et flot eksempel på, hvordan en moderne arkitektur følger sig til en eksisterende bygning med respekt for historien og de historiske omgivelser. Museets samling rummer ca. 2300 værker, som spænder over 350 års dansk kunst. Nyd en perlerække af malerier af de vigtigste kunstnere i den danske kunsthistorie fra 1700-tallet til i dag. Museet har derudover to specialsamlinger af russisk kunst: Russisk kunst fra 1870-1930, doneret af Hermod Lannung samt landets største og fineste samling af russiske ikoner fra 1500-1900, doneret af Per Schrøder, Hermod Lannung og Lorentz Jørgensen.

UNDER: Sorø Kunstmuseum

Intro

På museet starter vi forløbet med en fælles undersøgelse af begrebet samtidskunst, mens vi samler op på elevernes overvejelser og forberedelse fra skolen. Vi ser derefter nærmere på samtidskunstens historiske kontekst og på, hvordan kunsten kan give et autentisk og levende indblik i den tid, vi lever i.

Læringsmål

Stimulere en nysgerrig og undersøgende tilgang til at opleve kunst og gå på museum; styrke viden om og forståelse for kunstfeltets mangfoldighed herunder kunstnerrollen og kunstens materialer; understøtte elevernes evne til at samtale om visuelle udtryk; stimulere deres fantasi og lyst til at udtrykke sig visuelt.

I dialog med kunsten

Sammen med museets kunstformidler undersøger eleverne en række kunstværker, som afspejler samtidskunstens mangfoldighed af medier, udtryksformer, temaer og arbejdsprocesser. Vi går til dels kronologisk til værk gennem et afsæt i værker fra kunstretninger, der ligger til grund for samtidskunsten: minimalisme, konceptkunst og popkunst. Og vi zoomer ind på relevante værker, hvor vi gennem forskellige metodiske greb analyserer temaer såsom menneske og natur, politik og samfund, tid/erindring og forholdet mellem kunst og virkelighed. Nedenfor ses en række eksempler på kunstværker, som kan gennemgås på museet. Vær opmærksom på, at de viste værker ikke nødvendigvis vil indgå i forløbet, da der løbende foretages ændringer i udstillingen af museets faste samling.

Peter Land: The Lake, 1999 (video-still, udsnit)

Astrid Kruse Jensen: *Constructing a memory*. 2006

A-kassen: *The title is a pile of letters*. 2001

EFTER: På skolen

Her finder du forslag til elevdiskussioner og -opgaver, der kan bruges som opsamling og bearbejdning af museumsbesøget. Det er opdelt i 4 perspektiverende temaer, som kan differentieres alt efter fag, trinmål og klassens dagsorden.

De 4 temaer er:

- 1) Samtidskunstens historiske kontekst
- 2) Med blikket på virkeligheden
- 3) Genbrugsstrategi eller kunstnerensom DJ
- 4) Kunstnerens strategi

1) Samtidskunstens historiske kontekst

Opfattelsen af kunst og kunstnerens arbejde har ændret sig meget gennem tiderne. Før renæssancen anses kunstneren som en håndværker, der tjener kirken eller kongen. I renæssancen ændrer dette sig, og kunstneren anses som et gudbenådet geni, der i kraft af en særlig indsigt sættes op på en piedestal. Kort skitseret videreføres denne forestilling i romantikken, og først i det 20. århundrede kommer kunsten igen ned fra piedestalen. Dette kulminerer i 1960'ernes opgør med den etablerede kunstscene. Det er i dette opgør, samtidskunsten har sine rødder. Samtidskunsten beskæftiger sig ofte med hverdagslivet, individets livsbetingelser, samfundsmæssige og politiske emner, som f.eks. krig, fattigdom, sociale forhold og fordomme i samfundet. Men også de små, private og poetiske historier om almindelige menneskers hverdagsliv tematiseres, hvorved samtidskunsten stiller spørgsmål til den måde vi ser, oplever og handler i verden. Mange af værkerne lægger op til en aktiv elevinddragelse, hvor eleverne selv bidrager med viden, erfaring og holdninger til det samfund, de er en del af.

Mogens Møller: 4 kvadratiske rammer. 1966. I 1960'erne er den anonyme kunstner og billige industrielt fabrikerede materialer på spil.

Elevopgave: Tidslinje - kunstneren i samfundet

- Eleverne skal nu arbejde med kunstnerens rolle i samfundet ud fra et historisk perspektiv. Hvornår i kunsthistorien møder vi fx den lærde, geniet, den gudsbenådede maler, enspænderen, samfundskritikeren etc. Start evt. med en tidslinje på tavlen, hvor I sammen tilføjer perioder, som I har arbejdet med, skal gennemgå eller som på anden vis er relevante for eleverne.
- Lad eleverne arbejde med kunstnerens relation til de samfundsmæssige begivenheder/problemstillinger, der finder sted på et givent tidspunkt (krig, klasseforskelle, politik, teknologi etc.). Hvad er kunstneren optaget af, og hvilken rolle spiller han?
- Grupperne skal fremlægge resultatet for hinanden, og I kan placere værker, kunstnere og historiske begivenheder på en fælles tidslinje.

2) Med blikket på virkeligheden

Sorø Kunstmuseum fokuserer på den del af samtidskunsten, der er produceret fra 1990'erne til i dag. Der er mange retninger i disse to tiår, og de afløser ikke hinanden men eksisterer sideløbende, når de opstår. Overordnet set er 1990'erne præget af en afstand tagen til 1980'ernes vilde maleri. Kunstnerne vender sig både væk fra maleriet og 1980'ernes teoretiske tankegods og **retter i stedet opmærksomheden mod 'virkeligheden', det private og sociale, samfundet og den politiske dagsorden.** Den heftige omgang med materialerne, som 1980'ere-kunstnerne dyrker, forlader den nye generation i et langt mere køligt, ny-konceptuelt udtryk i medier som fotografi og video samt installationer, fx i det offentlige byrum.

I samtidskunsten er der en tendens til, at kunstnerne igen retter opmærksomheden mod 'virkeligheden' i form af det private og sociale, samfundet og den politiske dagsorden. Fx viser Joachim Koesters fotoserie *Day for Night, Christiania* fristaden Christiania gennem brug af et mørkeblåt filter, der kaster et måneskins- og drømmeagtigt skær over stedet. Værket sætter tanker i gang om stedets historie, nutid og fremtid og er et oplagt udgangspunkt for en diskussion af samfundsmæssige spørgsmål, kunstværkets tætte forhold til virkeligheden samt værkets ønske om at række ud til beskueren og betone sociale relationer.

Elevspørgsmål

- Skal kunsten beskæftige sig med verden uden for museet? Kan kunsten sige noget om virkeligheden, som fx ikke kan udtrykkes gennem et læserbrev?

Fotoopgave: Fotografi og virkelighed:

- Man siger, at fotografiet har en særlig evne til at skildre virkeligheden. Eleverne skal derfor i grupper bruge fotografiet til at udtrykke en 'virkelig' problemstilling: social, politisk etc.
- Gruppen skal tage et fotografi, der giver anledning til diskussion om et særligt emne. Fotografiet må gerne få en overskrift men skal også være i stand til at tale for sig selv. Det kan fx være, at jeres billede forholder sig til emner som fattigdom, miljø, globalisering, kulturmøde etc.

Idéer til projektarbejde:

- Kunst og virkelighed:

Undersøg forholdet mellem kunst og virkelighed hos samtidskunstgrupper som A-kassen og Superflex. De 'blander sig' ofte i aktuelle politiske problemstillinger eller har en konkret social dagsorden med deres værker. Superflex har fx lavet en videoværket *Flooded McDonald's*, hvor en MacDonalds restaurant oversvømmes, og de har lavet projektet *Biogas i Afrika*, der både forbedrer adgangen til energikilder i Afrika og provokerer til diskussioner om kunstens forhold til virkeligheden. I kan også undersøge forholdet mellem kunst og virkelighed hos fotografer som Nan Goldin, Richard Billingham og Wolfgang Tillmans.

- Fotografiets iscenesættelse og manipulation af virkeligheden:

Der er mange interessante eksempler på fotokunstnere, der leger og eksperimenterer med fotografiets forhold mellem virkelighed og manipulation. Du kan fx præsentere eleverne for følgende eksempel:

Yves Klein: *The Leap into the Void*, 1960

Hvordan er dette billede skabt? Det er tydeligvis manipuleret, for ellers ville kunstneren i hvert fald slå sig, når han rammer jorden! Historien bag fotografiet er, at kunstneren lader sig falde ned i en presenning, der derefter er bortretoucheret. Andre gode eksempler er Keith Cottinghams computermanipulerede serie *Fictitious Portraits* med en række smukke men også urovækkende drengeportrætter; Cindy Shermans umanipulerede men stærkt iscenesatte selvportrætter; Micha Kleins computermanipulerede fotografi *Crystal Powder from God*; Nancy Burtons digitalt manipulerede portrætter, hvor fx *Warhead* er en digital sammensmeltning af de fem statsoverhoveder, der deltog i 1980ernes atomkapløb: Ronald Reagan, Margaret Thatcher, François Mitterand, Deng Xiaoping og Leonid Bresjnev.

3) Genbrugsstrategi eller kunstneren som DJ

Samtidskunstneren gør brug af en række forskellige medier og materialer som eksempelvis nye

medier, lyd, performance, video, installation etc. Ofte låner eller genbruger han forskellige fragmenter fra kunsthistorien og sætter dem ind i en ny kontekst.

Et eksempel er kunstneren Kristine Roepstorff, som bruger massemediernes billeder i nye sammenhænge og ofte med et personligt, spektakulært og farvestrålende udtryk. Roepstorffs værker har ofte et politisk og kritisk sigte kombineret med brugen af feminine materialer som garn, broderi, pailletter og stof. Andre kunstnere genbruger og blander forskellige stilarter, billeder eller materialer fra den aktuelle virkelighed eller kunsthistorien, og alle fragmenterne mixes eller samples i et nyt æstetisk udtryk.

Kristine Roepstorff. *Fishing Sunday* (2002)

Elevopgave: Dj og sampling

- Lav et værk, der mixer noget historisk og noget aktuelt.
- Eleverne skal tage stilling til følgende: Hvad sker der i mødet mellem det nye og det gamle? Hvilke nye betydningslag opstår? Hvordan kommer elevernes fortolkende/skabende rolle til udtryk gennem værket? Lægges der væk på modsætningsforhold eller samtale på tværs af tid og medier? Er det muligt at skabe et nyt kunstværk via genbrug?

4) Kunstnerens arbejdsproces og strategi.

Samtidskunstnere arbejder ofte problem- og projektorienteret med et emne. Selve processen i arbejdet er vigtig og kræver mange valg: Der skal vælges mellem forskellige arbejds- og undersøgelsesformer, ligesom kunstnerens strategi har betydning for den kreative bearbejdning af emnet.

Samtidskunstnere anvender arbejds- og undersøgelsesformer fra andre fag som fx antropologi, sociologi og journalistik. Kunstneren kan gøre brug af antropologiens kvalitative interviews eller sociologiens mere kvantitative indhentning af data, eller kunstneren kan observere og undersøge et udsnit af virkeligheden gennem journalistiske greb. De data, som kunstnerne indsamler, bearbejder de efterfølgende ud fra den strategi, som er bedst egnet til at præsentere idéen i et

kunstværk og opnå det ønskede resultat. Eksempelvis kan kunstneren vælge den dokumentariske strategi, hvor han belyser et givent emne gennem indsamling af avisartikler, fotos, film, video, breve, dagbogsnotater m.v. Beskueren påvirkes af kunstnerens strategi, da de enkelte strategier signalerer noget forskelligt. Dokumentarismen kan eksempelvis forbindes med troværdighed og sandhed, da den bygger på kilder og fakta, mens remix og sampling kan afspejle og fremhæve betydningskompleksiteten i vores visuelle kultur. Kunstnerne bruger forskellige strategier på en kreativ og eksperimenterende måde, og ofte problematiserer kunstneren sit eget valg af strategi – fx kan han bruge en dokumentarisk strategi til at nedbryde grænserne mellem fiktion/iscenesættelse og virkelighed. Eksempler på andre strategier er intervention, interaktion og relationel kunst.

Elevopgave: Idé, proces, strategi og udtryk.

Formål:

- Eleverne skal i grupper arbejde problemorienteret og kreativt med et udvalg emne som fx identitet, køn, seksualitet, kulturel forskellighed, selviscenesættelse, fattigdom, krig. Opgaven lægger vægt på en trinvis udvikling at et værk/produkt, så eleverne får indblik i **nogle af de 'stadier' og den proces**, man som kunstner i samtiden ofte skal igennem.
- Eleverne vil også få et indblik i, hvordan valget af særlige arbejdsprocesser og strategier kan åbne op for et kreativt og uventet blik på det valgte emne/den indledende idé. Det endelige værk skal afspejle den procesorienterede arbejdsform samt gruppens valg af kunstnerisk strategi.

Fremgangsmåde:

- 1) Idé: Inddel eleverne i små grupper. Hver gruppe skal indkredse og afgrænse et emne, et tema eller en idé, de ønsker at arbejde med/udfolde kreativt.
- 2) Proces: Elevgrupperne diskuterer, hvilke undersøgelsesformer, de vil gøre brug af. Deres valg skal Valgene skal lægge en særlig vinkel på emnet og skal begrundes. Det **kan være, at gruppen ønsker at arbejde med emnet 'kulturel identitet'**. Gruppen kan så fx vælge at fokusere på deres bedsteforældres syn på emnet. Denne processuelle undersøgelsesmetode vil etablere et kvalitativt men begrænset blik på emnet, der måske kan resultere i uventede vinkler og perspektiver, der kan danne grundlag for den endelige udformning af værket, ikke mindst i forhold til valg af kunstnerisk strategi.
- 3) Strategi: Gennem processen er gruppen nået et skridt videre i en afklaring af, hvordan de gerne vil præsentere temaet og give det et æstetisk udtryk. Men inden selve udførelsen skal de diskutere, hvilken af følgende strategier, der vil være mest oplagt at bruge: intervention, relationel kunst og social plastik, sampling, interaktion og dokumentarisme. Værket kan fx være en dokumentarisk præsentation af bedsteforældrenes blik på emnet **'kulturel identitet'**, eller det kan være et interventionsbaseret værk, der har til hensigt at ændre og påvirke ældre menneskers **syn på 'kulturel identitet'**, eller måske et relationelt værk, der skaber et fysisk eller virtuelt rum, hvor forskellige kulturelle identiteter kan mødes.
- 4) Udtryk: Denne del af opgaven kan enten munde ud i en praktisk udførelse af værket, men kan også bestå i en fremlæggelse af, hvordan eleverne ville lave et værk på

baggrund af deres valg og refleksioner i forhold til arbejdsproces og strategi.